

2. Грушевський М. Історія України-Руси. Київ, 1993. Т. III. С. 373-383
3. Калакура Я.С., Рафальський О.О., Юрій М.Ф. Ментальний вимір української цивілізації. К: Генеза, 2017. 560 с.
4. Попович М. В. Роль філософії у духовному розвитку людства. *Толерантність як соціогуманітарна проблема сучасності*: матеріали III Міжнародної науково-теоретичної конференції, (Житомир, 19–20 травня 2011 р.). Житомир : Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2011. С. 16.

Іван ЗУЛЯК

*доктор історичних наук, професор,
Тернопільський національний педагогічний університет
імені Володимира Гнатюка,*

Андрій КЛІШ

*доктор історичних наук, доцент,
Тернопільський національний педагогічний університет
імені Володимира Гнатюка,*

Оксана ЯТИЩУК

*кандидат історичних наук, доцент,
Тернопільський національний педагогічний університет
імені Володимира Гнатюка,
Тернопіль, Україна*

РІДНА МОВА – ОСНОВА САМОІДЕНТИФІКАЦІЇ УКРАЇНСТВА (ЗА МАТЕРАЛАМИ ДІЯЛЬНОСТІ ХРИСТИЯНСЬКИХ СУСПІЛЬНИКІВ В ГАЛИЧИНІ НАПРИКІНЦІ ХІХ СТ.)

Рідна мова відігравала, відіграє й відіграватиме важливу роль у самоідентифікації українства. Особливу актуальність вона набула у діяльності християнських суспільників у Галичині наприкінці ХІХ ст. Власне її намагалися популяризувати різноманітні політичні партії, які свою ідеологію ґрунтували на вимогах культурницького характеру, однак найбільшого значення все їй надавали вони.

Тематика публікації є актуальною і на сьогодні, позаяк проблема функціонування національної мови – важлива складова самоідентифікації українства і у наш час, особливо в умовах війни.

Зважаючи на доволі значний масив історіографії, виокремимо праці тих авторів, які безпосередньо дотичні до досліджуваної проблеми, актуальні, мають наукову новизну. Зокрема, Т. Антошевський [1], А. Кліш [2–4], І. Левицький [5], І. Монолатій [6] та інші дослідники. Однак основну

увагу зазначеними авторами звернена на діяльність християнських суспільників як політичної партії.

Варто зауважити, що, зважаючи на поступу національно-культурного відродження українства у другій половині і наприкінці ХІХ ст., ідеологи суспільно-християнського руху намагалися використовувати цей аргумент для популяризації рідної мови серед широкого загалу. Власне, на цьому наголошував у 1895 р. Олександр Барвінський на засіданні Державної Ради у Відні, вважаючи мову основою самосвідомості народу [5, с. 39]. Це вплинуло на те, що мовне питання стало домінуючим у праці християнських суспільників у Галичині наприкінці ХІХ ст. [7, с. 1].

О. Барвінському належить ідея популяризації рідної мови в умовах Галичини досліджуваного періоду. Він, зважаючи на традиції просвітників, наголошував на природньому праві українців використовувати свою рідну мову в умовах домінування німецької і польської мов у тогочасному середовищі [8, с. 41]. Йшлося про її офіційне запровадження не лише на рівні початкової школи, але й у використанні в освітньому процесі загалом, заперечуючи тезу панівних верств у Галичині про її нібито народне, діалектне значення [9, с. 1–2].

Це спонукало О. Барвінського, одного із чільних лідерів християнського суспільного руху, звертатися до Галицького крайового сейму про обов'язкове запровадження й використання у школах української мови на рівноправних умовах з німецькою і польською мовами [8, с. 40]. Гіпотетично, розв'язання цієї вкрай наболілої проблеми мало б позитивно вплинути на протистояння між поляками і українцями у Галичині [8, с. 44].

У цьому випадку не йшлося про не визнання, чи заперечення використання польської або німецької мов, а запровадженні української мови у середніх навчальних закладах. У тогочасному політичному середовищі окреслена проблема по-різному трактувалася представниками тих чи інших політичних сил. Наприклад, українські радикали заперечували використання польської мови в освітньому процесі, позаяк поляки не бажали вивчати українську мову як обов'язкову. Позиція християнських суспільників була все ж таки більш прогресивнішою, ґрунтувалася на знанні інших мов як суттєвій ознаці інтелігентності й вихованості особи [8, с. 39].

Певною мірою О. Барвінському та його прихильникам вдалося добитися позитивного результату і 14 жовтня 1898 р. в Тернополі засновано українську гімназію [4, с. 77–78]. Звичайно, для того, щоб популяризувати українську мову не лише серед інтелігенції, але й

широкого загалу, необхідно було вдосконалити її науковий, категоріальний і предметний апарат, що мало стати основою майбутнього поступу національної науки.

Важливим було те, що християнські суспільники намагалися на законодавчому рівні врегулювати мовну проблему у Галичині, зокрема використання рідної мови не лише у шкільному освітньому просторі, але й адміністративному й судовому [10, с. 2]. Окрім О. Барвінського, суттєво доклався до розв'язання мовного питання українців, Анатоль Вахнянин, який вперше на законодавчому рівні висловився про дотримання національної рівності і справедливості [11]. Мається на увазі запровадження як польської, так і української мов в офіційному використанні у Галичині [12, с. 191–193].

Австро-угорська влада намагалася дистанціюватися від кінцевого розв'язання цієї проблеми, тому Державна Рада, незважаючи на те, що створила адміністративну комісію у січня 1898 р., наголошувала на тому, що українське мовне питання у Галичині мав би вирішувати крайовий сейм. Аргументом на користь влади, слугували закони від 1867 і 1869 рр., статті яких формально визнавали як українську, так і польську мови в урядовому використанні. Ще одним фактом, до якого апелювала австро-угорська влада, намагаючись «сподобатися» польським керівним структурам у Галичині, було те, що нібито українська і польська мови є дуже схожими і тому українську не варто вивчати окремо [13, арк. 8–10].

Оскільки до складу Австро-Угорщини входило багато слов'янських народів, О. Барвінський, на зібранні парламентської коаліції влітку 1899 р., декларував ідею розв'язання мовної проблеми не лише для українців Галичини, але й інших частин імперії. Незважаючи на підтримку чеських депутатів, категорично відмовилися від дискусії польські представники, австрійський «Католицький центр», уряд на чолі з прем'єр-міністром. Звичайно, що це призвело до розколу коаліції, владі у Відні розходилося на об'єднанні зусиль у вирішенні німецько-чеського конфлікту, втриманні під контролем ситуації над слов'янськими народами імперії, для цього необхідним був союз із поляками [14, с. 1]. Варто зауважити на тому, що розв'язання мовного питання у Галичині на користь українців могло перерости у більш глибоку політичну кризу, тому австро-угорська влада «відтерміновувала» його розв'язання, що свідчило про її нездатність вирішувати назрілі питання [15, с. 1].

Отже, християнські суспільники вперше офіційно намагалися узаконити використання рідної мови, як основи самоідентифікації українства у Галичині наприкінці ХІХ ст. Зважаючи на суспільний запит

широкого загалу щодо використання мови не лише у повсякденному житті, але й освітньому, адміністративному, цілісно й системно розв'язати її вдалося. Тим не менше, християнські суспільники, завдячуючи О. Барвінському, А. Вахнянинові, зуміли не лише задекларувати мовне питання на законодавчому рівні, але й відкрити українські навчальні заклади, популяризувати рідну мову тощо. Тогочасна австро-угорська влада не прагнула порушувати «баланс сил» у Галичині на користь поляків, тому й не була зацікавлена у розв'язанні цієї назрілої проблеми.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Антошевський Т. До історії християнсько-суспільного руху в Галичині (80-ті рр. XIX ст. – 1914 р.). Львів, 1997. 36 с.
2. Кліш А. Формування суспільно-християнського руху в Східній Галичині наприкінці XIX ст. *Гілея: науковий вісник: Збірник наукових праць* / Гол. ред. В.М. Вашкевич. – К.: ВІР УАН, 2011. Випуск 50. С. 37–42.
3. Кліш А. Освітні аспекти діяльності суспільно-християнського руху в Східній Галичині (кін. XIX – поч. XX ст.). *Збірник наукових праць Національного науково-дослідного інституту українознавства та всесвітньої історії*. К., 2011. Т. XXVIII. С. 82–87.
4. Кліш А. Вплив представників суспільно-християнської течії на відкриття української гімназії в Тернополі. Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції «Тернопіль і Тернопілля в історії та культурі України і світу (від найдавніших часів до сьогодення)» / [За заг. ред. проф. І. С. Зуляка]. Тернопіль: Вид-во ТНПУ ім. В. Гнатюка, 2012. Ч. 1. С. 77–78.
5. Левицькій І. Александер Барвінській в історії культурного движенья руского народа на Прикарпатю. Львів, 1901. 118 с.
6. Монолатій І. Разом, але майже окремо. Взаємодія етнополітичних акторів на західноукраїнських землях у 1867–1914 рр. Монографія. Івано-Франківськ : Лілея-НВ, 2010. 736 с.
7. Принципи національності. *Руслан*. Ч. 21. – 26 січня (2 лютого) 1897. С. 1–2.
8. Бесіда п. Барвінського при мотивованю 1. внесеня 23. січня 1896. *Правда*. 1896. Ч. 3.
9. 3 нагоди рускої рускої гімназії в Тернополи. *Руслан*. 1898. Ч. 51.
10. 3 Сойму. *Руслан*. 21 січня 1898.
11. Центральний державний історичний архів України у м. Львові (далі – ЦДАЛ України). Ф. 818. Оп. 1. Спр. 18. 156 арк.
12. Stenograficzne sprawozdania Sejmu krajowego Krolestwa Galicyi I Lodomeryi wraz z wielkiem Księstwem Krakowskiem z roku 1896/97 od 28 grunia 1895 do 8 lutego 1896.
13. ЦДАЛ України. Ф. 818. Оп. 1. Спр. 13. Арк. 8-10.
14. Криза правиці. *Руслан*. 11 червня 1899. С. 1.
15. Річ посла Вахнянина, виголошена в державній Раді, дня 27. жовтня, при розправі над заявою правительства. *Руслан*. 1 падолиста 1899. С. 1.